

LA NATUREN LEVE

Nasjonal ramme for vindkraft på land i Norge

Notat til NVE, 20. oktober 2018

La Naturen Leve (LNL) viser til NVEs brev i juni d.å. til lokale og regionale myndigheter og interesseorganisasjoner. Vi takker for muligheten til å gi uttalelse på dette tidspunktet i prosessen og vil fremføre følgende synspunkter.

A. Generelle betraktninger

Tidsperspektivet : Arbeidet skjer for fort

Vindkraftverk fører til omfattende og permanente terrenginngrep som vi hittil ikke har sett i norsk natur. Oppstillingsplattformer, milevis med brede veier, linjer og trafoer forvandler naturområder til industrianlegg. Med en nasjonal ramme vil utbyggingstakten øke ytterligere over hele landet. Det er derfor av stor betydning at folk får mulighet til å bli kjent med konsekvensene og til å delta informert og aktivt i de debattene som vil komme, både lokalt og på riksplan, om områder der nasjonal ramme tilrettelegger for økt utbygging.

Slik tidsplanen for NVEs arbeid med rammen er lagt opp, gis det liten mulighet til slik informert debatt. Arbeidet skjer under tidspress og går for fort. En rekke friluftss- og naturvernorganisasjoner har protestert mot dette. De har også påpekt at kunnskapsgrunnlaget er for dårlig. *«I arbeidet savner vi også tid og ressurser til nødvendig kunnskapsinnhenting. Vi synes arbeidet går for fort, og frykter at prosjektet ikke vil bidra til konfliktdemping. Forutsigbarhet for bransjen og behovet for å dempe konfliktene var begrunnelsene når Stortinget bestemte at det skulle settes i gang et arbeid med nasjonal ramme»*, sa DNTs styreleder Per Hanasand på vegne av organisasjonene under et møte med daværende statsråd Sjøviknes 10. august i år.

Dette er synspunkter LNL støtter fullt ut. Vi legger til at styrkeforholdet mellom myndigheter og vindkraftbransje på den ene siden, og den vanlige borger/friluftslivsorganisasjonene på den andre, i dag er i kraftig ubalanse. Dette gjelder dels kunnskaper om vindkraftens negative sider, men i høy grad også økonomisk/praktisk evne til selv å undersøke fakta, ettergå bransjens ofte luftige påstander og om nødvendig innhente juridiske vurderinger. Når i tillegg rammen presses igjennom i løpet av kort tid, blir ubalansen desto mer tydelig.

Forskning kommer for sent

Flere forskningsprosjekter pågår for tiden om vindkraftens konsekvenser og om lokal motstand/aksept. Vi nevner f. eks. prosjektene ved FNI, Cicero og Universitetet i Agder, men går ikke i detalj om innholdet, da vi regner med at NVE er godt kjent med dem. Disse prosjektene ville både hver for seg og samlet gitt myndighetene et mye bedre kunnskapsgrunnlag og sannsynligvis bidratt til et lavere konfliktnivå. Problemet er at ingen av prosjektene vil være ferdig før arbeidet med nasjonal ramme er avsluttet. Forskningsrådet har bevilget millioner til høyst relevant vindkraftforskning - men det forskerne kommer frem til, får altså ingen innflytelse på noe så viktig som en nasjonal ramme! Dette er oppsiktsvekkende og uholdbart og vi ber NVE om å utsette videre arbeid inntil resultatene foreligger.

Kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder

I henhold til Nasjonal strategi for et aktivt friluftsliv startet Klima- og miljødepartementet i 2014 et flerårig prosjekt for å stimulere til kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder i hele landet.

Målet er å få bedre kunnskap om hvor de viktige friluftsområdene er, slik at disse ikke blir bygget ned, eller forringes, på grunn av mangel på kunnskap. Prosjektet vil bli avsluttet i 2019, slik at de fleste kommunene rekker å ferdigstille arbeidet. Dette kunnskapsgrunnlaget vil være et viktig bidrag for å ivareta viktige friluftslivsområder. Ett av den statlige friluftslivspolitikkenes overordnede mål, jfr. Prop. 1 S (2013-2014), er at områder av verdi for friluftslivet skal sikres og forvaltes slik at naturgrunnlag og opplevelsesverdi blir tatt vare på. Videre er det et mål å øke satsingen på etablering av ferdselsårer for friluftsliv i samarbeid mellom næringsliv og friluftsansjoner. Verdsatte friluftsområder vil gi grunnleggende kunnskap og dokumentasjon over dagens situasjon som er en forutsetning for arbeidet med å avdekke hvor disse ferdselsårene bør gå og hvilke områder som er viktige å knytte sammen. Nasjonal handlingsplan for statlig sikring og tilrettelegging av friluftslivsområder gir en klar føring på at det skal stimuleres til kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder i alle landets kommuner. I dette ligger også en vurdering av hvorvidt det fra 2018 skal stilles krav om at kartlegging og verdsetting skal ligge til grunn for utvelgelse av friluftslivsarealer som ønskes sikret med statlig medvirkning, ref. Miljødirektoratets faggrunnlag friluftsliv s. 2.

LNL forutsetter derfor at kunnskapsgrunnlaget for landets viktige friluftsområder må være på plass, før arbeidet med nasjonal ramme kan slutføres. Med det tempoet arbeidet nå skjer under, er vi redd denne forutsetning ikke holder!

Regionale planer (fylkesdelplaner)

En regional plan tar for seg områder som krever avveining og avklaring mellom forskjellige interesser over sektor- og kommunegrensene, og krever samordning og forpliktende samarbeid mellom mange aktører i gjennomføringen. Kommuner, statlige organer og fylkeskommunen skal følge opp regional plan i sitt planarbeid og virksomhet. LNL understreker at nasjonal ramme må hensynta regionale planer/fylkesdelplaner med langsiktig mål om å sikre vern av viktige naturverdier innenfor store, sammenhengende natur- og friluftslivsområder uten større tekniske inngrep. En nedprioritering av regionale planer, slik vi forstår at rammeplanen kan medføre, vil få dramatiske følger for store natur- og friluftsområder som er sikret av regionale planer med vernefunksjon.

Alternativ bruk av arealene

LNL er kritisk til den båndleggingen av arealer som vindkraftplaner i praksis medfører. Hva med planlegging til andre formål som måtte dukke opp? Grunneiere og kommune låser seg til ett prosjekt og får ikke utnyttet arealene til annen virksomhet. Når vi vet at et vindkraftprosjekt behandles over mange år, innebærer dette at alternativ utnytting av arealene, f. eks. i form av hyttefelt, reiselivssatsing etc, ikke kan realiseres så lenge vindkraftprosjektet behandles. LNL mener dette slår bena under den ordinære arealplanleggingen kommunene er pålagt å utarbeide. For næringsliv og kanskje særlig lokalt reiseliv – lokalt, kortreist og naturbasert - ligger det store muligheter i mange norske kommuner. Det er svært uheldig at et vindkraftprosjekt i årevis skaper usikkerhet og hindrer alternativ lokal næringsutvikling.

Vi nevner i denne forbindelse at når konsesjon er gitt, er fremdeles usikkerheten til stede. NVEs praksis med å tillate til dels store endringer i MTA-planene i etterhånd, medfører at utbyggers opprinnelige planer om turbinstørrelse, veianlegg og traseer kan bli endret. Selv en endelig konsesjon gir altså ikke forutsigbarhet. Dermed er mye av den informasjon om prosjektet som kommunen bygget sitt vedtak på i høringsfasen, ikke lenger relevant.

Vindkraft i Sverige, ref. Espookonvensjonen

Det bygges flere vindkraftverk på svensk side, like i nærheten av riksgrensen. Disse er ofte underlagt Espookonvensjonens krav til varsling av norske myndigheter. Det må være et selvsagt kriterium for NVE analyser at slike svenske vindkraftverk medtas. NVE må undersøke hvilke planer som foreligger i grenseområdene og vurdere sumvirkningene når analysekartene utarbeides.

Turisme/friluftsliv

LNL ønsker ingen ytterligere oppstyking av dagens eksisterende friluftsområder. Vi trenger sårt de arealene som gjenstår, både til folks tradisjonelle friluftsliv og rekreasjon på egen hånd og til økt satsing på forskjellige former for organisert friluftsliv. Noe av det nyeste nå er interessen for den helt enkle hyttestandard – i ett med naturen. Særlig fra utlandet har det vært økende etterspørsel etter det enkle (gjerne langt å gå for å nå hytta), med mulighet for uforstyrret kontakt med norsk natur, <https://www.nrk.no/ho/vil-betale-1800-kroner-dognet-for-denne-koia-1.13905052>

Ser man på turistnæringen generelt, vil den uten tvil rammes hardt av en svær utbygging i et land som turister hittil har betraktet som relativt uberørt og dermed attraktivt som reisemål. Det har vel en grunn at ingen vindturbiner er avbildet på turistbrosjyrene fra Norge som formidles rundt om i verden? Det er neppe industriannlegg med vindturbiner på 250 meter utlendinger kommer for å se. Dette gjelder langs kysten, men selvsagt også i innlandet. Finnskogen nevnes som et ikke helt tilfeldig valgt eksempel...

Jakt

Jakt på fugl, småvilt og storvilt har lange tradisjoner i Norge og er viktig for tusener av mennesker over hele landet. Et spørsmål som ennå ikke har nådd offentligheten, er dette: Blir jakt fortsatt tillatt inne i planområdet for et vindkraftverk? Vi ser at det under saksbehandlingen både lokalt og i NVE sies at folks muligheter for ferdsel vil bli som før, ja kanskje enda bedre med henblikk på det omfattende veinettet som bygges. Den eneste restriksjon som omtales, er mulige begrensninger om vinteren som følge av iskast. Dette er sannsynligvis å føre folk bak lyset. Vil virkelig jakt - kanskje særlig jakt med grovkalibret ammunisjon – bli tillatt i det som åpenbart må karakteriseres som et industriområde?

Lysforurensning – eller effektene av kunstig nattbelysning på naturmangfoldet

Våre samfunn omgir seg med stadig mer kunstig lys om natten. Dette er blitt et tiltakende globalt problem for mange arter. Derfor har flere land innført lover for å begrense nattbelysning av hensyn til både folk, dyr og planteliv. I Norge er lysforurensning, her definert som unødvendig lys, et område som foreløpig har fått lite oppmerksomhet. Problemstillingen er nå høyst aktuell med tanke på nasjonal ramme for vindkraft: Det planlegges utbygging av vindkraftverk av enorme dimensjoner, merket med høyintensitetslys. De blir innført i sårbare naturmiljøer som er naturlig skjermet for kunstig lys. Konsekvensen blir at store, sammenhengende naturområder utsettes for kunstig nattbelysning fra høyere og høyere turbiner med stor grad av synlighet og dominans.

Lysforurensning som miljøproblem er i liten grad regulert. I formell lov finnes ingen direkte regulering. Indirekte er staten pliktig til å legge vekt på lysets innvirkning på miljøet, jfr. Grunnloven § 112 og naturmangfoldloven §§ 7 til 12.

Erfaring viser at naturmangfoldlovens prinsipper blir lite anvendt i saker om lys. Til tross for forskning som viser at kunstig lys har stor innvirkning på naturmangfoldet - alt fra trær, planter, insekter; til fisk, fugler og pattedyr. Det rår dessuten stor usikkerhet rundt lysets innvirkning på miljøet i vinterlandskap, der det ennå ikke er utført studier. Av norsk vitenskapelig arbeid viser vi til Arne Follestad's «Effekter av kunstig nattbelysning på naturmangfoldet», som sammenfatter internasjonal forskning på kunstig belysnings innvirkning på naturen. En litteraturstudie fra 2014 gir tallrike eksempler på forskningsresultater som viser hvordan alt fra encellede dyr til mennesker blir påvirket av lys. Denne er den eneste av sitt slag i Norge.

I følge NASAs satellittbilder har lysforurensningen økt drastisk de 20 siste årene. Mange mennesker ser bare en brøkdel av himmelen sammenlignet med tidligere, og mer enn 2/3 av Norges befolkning bor et sted hvor Melkeveien ikke lenger synes. Det er på høy tid med en sterkere regulering av lysforurensning. Det vil gi signaler til forvaltningen om at nattbelysning skal samspille med naturen og skje innenfor gitte rammer. Ikke minst må effekter av kunstig belysning på naturmangfoldet løftes

opp og fram i konsesjonsprosesser for vindkraftanlegg. Foreligger det ikke tilstrekkelig kunnskap om virkningene må føre-var-prinsippet, naturmangfoldloven § 9, komme til anvendelse.

Lysforurensning fra vindkraft kan elimineres ved bruk av radarstyrte hinderlys som avbøtende tiltak. Dette er først og fremst et kostnadsspørsmål for tiltakshaver. Når det finnes fullgode alternativer, er det uansvarlig å utsette natur og miljø for kunstig nattbelysning som vil belaste miljøet utover tålegrensen. Krav om passiv lysmerking må inn som generelt vilkår i konsesjonen før man i det hele tatt begir seg inn på å vurdere naturområder som egnet for vindindustri.

Støy og minsteavstand fra turbiner til bebyggelse

Støy fra vindturbiner er i Norge, i motsetning til i mange andre land, et underkommunisert og oversett problem. Bl. a. gjør vår kupertede topografi og store vannflater turbinstøy til et mye større problem enn i andre land.

NVE er godt kjent med LNLs syn på dette og med våre tidligere innspill om temaet. Derfor nøyer vi oss her med å gjengi konklusjonene i det notatet vi i januar 2018 sendte NVE:

- *Regelverket for støy fra vindkraftverk må endres. Minste tillatte avstand mellom boliger og store vindturbiner (over 2 MW) må settes til to kilometer*
- *Vurdering og godkjenning av støynivåer fra vindkraftverk skjer i dag i NVE. Denne myndigheten må flyttes til Miljødirektoratet. NVE har en umulig dobbeltrolle: NVE er Statens konsesjongiver for vindkraft og er pålagt å oppfylle myndighetenes mål om vindkraftutbygging gjennom tildeling av konsesjoner. Når NVE gir konsesjon til et vindkraftverk, gir de med det også tillatelse til å etablere en svært stor støykilde (vindturbinene). Hver enkelt vindturbin har et lydeffektnivå på mellom 104 og 108 dBA, tilsvarende en motorsag. Støy er en helse- og miljøsak og det oppstår dermed en konflikt mellom politiske føringer på utbygging og helse- og miljøhensyn. Fordi NVE også mangler den faglig/akustiske kompetanse som er nødvendig for en forsvarlig støyvurdering, godtas alt for ofte lettvent og tendensiøs støyinformasjon fra utbyggerne. Denne dobbeltrollen gir svært uheldige utslag og må opphøre. Ansvar for støytilatelse må overføres til Miljødirektoratet*
- *Føre var - prinsippet må anvendes på støyvurderinger i vindkraftkonsesjoner. LNL ser stor variasjon i kvaliteten på støyvurderinger. Det reflekterer ikke bare den betydelige usikkerheten støyvurderingene er beheftet med, men også det faktum at NVE ikke har satt noen norm for hvordan støyvurderinger skal utføres og fremstilles slik at de er informative og forståelige. Vi ser også at støyvirkningene ofte blir bagatellisert overfor berørte naboer og overfor vertskommunen, både av utbyggerne og av NVE. Det er først når anlegget kommer i drift at de virkelige støynivåer avdekkes. Da er det for sent. Føre var-prinsippet må praktiseres strengt og det må legges inn trygge sikkerhetsmarginer på alle områder hvor kunnskapsnivået er lavt og usikkerheten stor*
- *Lovverket må endres slik at vindkraftnaboer får rettsvern. På Lista har 80 naboer klaget på støyen fra Lista Vindkraftverk. Kommunen har ikke funnet lovhjemmel for å kreve avbøtende tiltak fra operatøren. Saken illustrerer hvor svak rettsstilling naboene til norske vindkraftverk har. Man er i praksis rettsløs så snart utbygger har satt vindturbinene i drift*
- *Det må snarest iverksettes uavhengig forskning på vindturbinstøy under norske terrengforhold. Det norske støyregelverket er etablert på basis av danske og svenske «flatlandsregelverk» uten selvstendig forskning på støy under våre terrengforhold. Dette er skandaløst og ville neppe skjedd på noe annet viktig samfunnsområde. Det må snarest iverksettes uavhengig forskning basert på turbinstøy i norsk topografi og på norske erfaringer. Forskerne må blant annet vurdere den store usikkerheten i støymodelleringer som oppstår under våre forhold. Ikke minst må de ta for seg virkninger av lavfrekvent støy fra vindkraftverkene. Slik støy kan forplante seg over store avstander.*
- *Det må utføres nye støyvurderinger på alle etablerte vindkraftverk slik at naboene kan få vite hvor mye støy de egentlig mottar. Studiet må utføres på myndighetens kostnad, og under*

objektiv koordinasjon.

- Når konsesjoner fornyes må nyeste støyregelverk gjøres gjeldende for konsesjonens videreførelse. NVE tillater utbygger å bygge vindkraftverk under betingelser for støy som gjaldt da de fikk konsesjon for opptil over ti år siden under gamle og foreldede støyregelverk. Vi vet i dag at disse regelverkene var utilstrekkelige. Støy er en helse og miljøsak og slikt er absurd! Tenk om oljeindustrien skulle få lov å operere etter de helse- og miljøregelverk som gjaldt da lisensene ble tildelt på 60 og 70 tallet.
- Det må utføres en grundig gjennomgåelse av NVE og OEDs praksis i konsesjonshåndteringen. Uavhengige forskere/konsulenter må gå igjennom et flertall av de konsesjoner NVE har gitt og vurdere hvordan konsesjonsprosessen håndteres ut fra lover, regelverk og alminnelige demokratiske prinsipper. Frivillige organisasjoner med kompetanse og erfaring fra konsesjonsprosessen, samt berørte naboer, må høres.

Ordning med klagenemnd i natur/miljø saker

LNL er ikke i tvil om at dersom nasjonal ramme kommer på plass, vil det medføre en enorm utbygging av vindindustri i Norge. Dagens klageordning (NVE – OED) er ikke tilpasset de mange problemstillinger dette vil reise. Vi mener derfor at det snarest må på plass en egen natur/miljøklagenemnd, f. eks. etter svensk mønster. Før en slik instans er etablert, må videre utbygging settes på vent. Dagens praksis viser at for dem som blir rammet av vindindustriutbygging, er det normalt lite å hente gjennom å påklage NVEs vedtak til OED. Å gå rettens vei er for de aller fleste ikke noe reelt alternativ. I Sverige finnes veletablerte, uavhengige klageorganer, <http://www.domstol.se/Om-Sveriges-Domstolar/Domstolarna/Mark--och-miljodomstol/>. «Ideen er å sette kunnskap foran politiske prioriteringer» sier Thed Adelswærd ved Lunds tingsrett om ordningen med den svenske domstolen.

Norge har ingen tilsvarende ordning:

«Det er meningen at miljømyndighetene skal representere tredjeparten(naturen), men i mange saker ser vi at de marginaliseres og blir mer høringsinstans enn reell beslutningstager» uttaler den norske jusprofessor Ole Kristian Fauchald. «Vi savner et klageorgan som kan gjøre en faglig vurdering uten å være styrt av politiske føringer» uttaler Naturforvalter Anne Breistein i Sabima. Og advokat Tine Larsen i Advokatfirmaet DSA sier til Dagsavisen 28. 09. 2018 at «Hvert år fattes tusenvis av forvaltningsvedtak med konsekvenser for miljøet, men vi har ikke et rimelig, effektivt og uavhengig overprøvingsorgan som kontrollerer at miljølovgivningen overholdes.» Og videre « Et uavhengig og sektornøytralt overprøvingsorgan for miljøvedtak kan også bidra til større tillit til, og aksept for, miljøvedtakene som fattes. En miljøklageordning vil ikke bare være et effektivt tvisteløsningsorgan og et korrektiv til forvaltningen, men den kan også bidra til å styrke legitimiteten til omdiskuterte vedtak på miljøområdet.»

Sumvirkninger

LNL mener at den samlede belastning på natur og miljø ikke vektlegges nok i myndighetenes konsesjonsbehandling. I en region eller et fylke hvor det fra før er mye industri, vannkraftutbygging, gruver etc. blir vindkraft en ytterligere belastning på naturen. Dette reflekteres ikke i NVEs saksbehandling. Tvert imot! Fra utbyggerhold (og dessverre også i NVEs konsesjoner) brukes eksisterende inngrep som en begrunnelse for å anlegge vindkraftverk. Dette er jo å snu saken helt på hodet!

NVE må også ta mer hensyn til sumvirkningene fra flere vindkraftverk som blir liggende i nærheten av hverandre. Det er vår erfaring at slike sumvirkninger blir for lite hensynstatt i iveren etter å oppfylle det politiske målet om flest mulig vindkraftprosjekter i landet. Det er så mye som virker inn, så mange biter som tas av vårt felleseie, den norske naturen. Det er veier, jernbane, boligbygging, opparbeiding av infrastruktur generelt, mye av dette må vi finne oss i. Men når en enorm vindkraftutbygging kommer på toppen kan det hele få katastrofale virkninger. LNL mener at det ikke

er mer å ta av her i landet. Vi ønsker å beholde de få sammenhengende naturområder som er igjen, (ref. begrepet INON) og sammenhengende gammelskogområder.

Spesielt om vindkraft og fugl

a. Norskekysten som trekk-korridor for fugl

Ved utbygging av vindkraft verden over, sees kollisjoner mellom fugler og turbiner og annen negativ påvirkning på fugl som en av de største miljøtruslene. Det er foreløpig begrenset hva vi har av forskning innen feltet, men det som er gjort, viser store variasjoner hva angår geografiske særtrekk, sårbare fuglearter, kritisk tid på døgnet og årstider.

Norskekysten fra syd til nord er et av verdens mest fuglerike områder. For største delen gjelder dette trekkende arter med overvintringsområder syd og vest for oss. Selv om vi mangler presise data, er det sannsynlig at vår steile og kuperte kystlinje mot åpent hav fungerer som en unik og svært viktig ledelinje og trekkroute for millioner av fugl med hekkeområder knyttet til så vel sjø som innland. Vi kan selvsagt håpe at hekkekonsentrasjoner av sjøfugl vil bli søkt unngått ved plassering av vindturbiner. Men med de utstrakte planer for vindkraft langs norskekysten er dette ingen selvfølgelighet. Det er derfor et stort behov for en storskala kartlegging av hovedtrekkruiter for ulike fuglearter. Dette er mangelvare i dag. Hva vi har sett til nå av slik kartlegging fra utbygges side er nærmest amatørmessig (jfr. Zephyr`s registreringer i forbindelse med Gulesletten vindkraftverk, Norconsult: Gulesletten vindkraftverk (MTA). Oppdragsnr. 5170272, 2018.). En forsvarlig kartlegging av trekket vil kreve betydelige ressurser, bla. bruk av teknisk utstyr som radar. Den hasteutbyggingen av vindkraft vi nå er vitne til, er ikke forsvarlig og kan vise seg å bli svært negativ for kystens fugleliv.

b. Hønsefugl og vindkraft

Vindkraft er nå i ferd med å ekspandere til skogtrakter i innlandet. Blant de artene som bør vies særlig oppmerksomhet er hønsefugl/skogsfugl. Nå er det sjelden skogsfugl flyr så høyt at de kommer opp i rotoren i et vindkraftverk (ca. 35 m), selv om det forekommer. Det er to andre forhold som bør vektlegges: kollisjoner mellom fugl og selve turbinmasten, og forstyrrelse av kommunikasjon mellom fuglene.

Undersøkelsene på Smøla (Torgeir Nygård, NINA, pers. medd.) viser at lirype er den arten som drepes i størst antall i vindkraftverket der (ca. 200 pr i dag). Vi må anta at storfugl, orrfugl og jerpe med tilsvarende svakt syn og dårlig manøvreringsevne vil være like utsatt. Fugl som drepes i et vindkraftverk bør ikke sammenlignes med jaktuttak tidlig på høsten. Vindkraftverk dreper fugl året rundt. Fra ettervinter mot vår vil en stor andel av fugl danne årets produksjons-bestand. Tap av fugl i denne perioden har en langt større effekt på bestanden enn tap på høsten da mye av bestanden består av ungfugl med høy naturlig dødelighet. Selv om det på Smøla ikke ble funnet bestandsnedgang for ryper i nærheten av vindkraftverket, er det sannsynlig at dette vil være annerledes for skogsfugl med lavere bestandsomsetning. På Smøla drepes fugl særlig ved at de kolliderer med tårnene og det er foreslått å male tårnene mørke for å gjøre dem mer synlige for fuglene. Et slikt tiltak vil antagelig virke mot sin hensikt i en mørk granskog.

Forstyrrelse av kommunikasjon mellom fuglene vil først og fremst gjelde i lekperioden om våren. I et studieområde i Østerrike (Zeiler, H. and Grunschachner-Berger, V. 2009, Impact of wind power plants on black grouse in alpine regions. Folia Zoologica 58 (2) forsvant orrfugl fra spillplassene i en radius av ca. 1 km omkring vindturbiner og hønene forsvant først. Det ble antatt at lyd fra turbinene ødela kommunikasjonen mellom fuglene på leiken. Selv om dette bare er undersøkt for orrfugl må vi anta at tilsvarende vil gjelde for storfugl. Vi vet lite om effekten på skogsfugl av skyggekast, lys og økt ferdsl for skogsfugl i et vindkraftområde. Men det bør nevnes at et vindkraftverk i spanske

Pyreneene er stoppet etter at storfugl i andre kritisk truede bestander i Pyreneene forsvant etter anlegg av vindkraftverk (Gonzalez, M. A. and Ena, V. 2011. Cantabrian capercaillie signs disappeared after wind farm construction. Chioglossa).

Nyere forskning, bla. i skogtraktene øst for Glomma, har vist at hønsefugl er fordelt i såkalte kilde- og synkpopulasjoner (Dias, P. C. 1996. Source and sinks in population biology. Trends in Ecology and Evolution, 11 (8). Kildepopulasjoner er bestander som produserer et overskudd av fugl, mens det i synkbestander ikke produseres nok fugl til å opprettholde bestanden. For å bestå er synkbestandene derfor avhengig av å få regelmessig tilskudd av fugl fra kildebestander. Dette vil igjen si at høyproduktive områder er viktige for å opprettholde hønsefuglbestander over en større region. Vindkraftverk i slike områder vil derfor kunne ha en negativ effekt på bestanden av fugl langt utover snevert tomteareal arealer og nærområde.

Storfugl og orrfugl er karismatiske arter, sentrale i opplevelsen av dyre- og fuglelivet i skoglandskapet. Ved vurdering av vindkraft, spesielt i skogtrakter i innlandet, må det derfor kreves at gode skogsfuglhabitat, sammen med spillplasser, registreres og unngås.

c. Havørn

Vindkraftverket på Smøla har vist seg å være en drapsmaskin for havørn. Pr. i dag har 90 havørn mistet livet i anlegget. Et enkelt vindkraftanlegg vil ikke påvirke den relativt livskraftige norske bestanden av havørn, men dette kan bli annerledes ved anlegg av et større antall kraftverk langs kysten. Havørn er en art med lang levetid og liten tilvekst av unger pr år. Det har tatt et møysommelig fredingsarbeid over mange tiår å bygge opp den bestanden vi har i dag. Norge har majoriteten av havørn i Europa og den er en norsk ansvarsart. En regional (eventuelt nasjonal) desimering av bestanden som følge av vindkraft kan Norge ikke være bekjent av.

Klimatilpasning, risiko og beredskap

Det nasjonale målet for klimatilpasning er at samfunnet skal forberedes på og tilpasses til klimaendringene. Klimatilpasning handler om å erkjenne at klimaet er i endring, forstå konsekvensene og iverksette tiltak for enten å hindre skade, men også å utnytte mulighetene endringene kan innebære. Jfr. stortingsmeldingen Klimatilpasning i Norge, Meld. St. 33 (2012-2013), som beskriver norsk klimatilpasningspolitikk, her omtalt som klimatilpasningsmeldingen.

Et grunnleggende prinsipp for arbeidet med klimatilpasning er, ifølge meldingen, at ansvaret ligger hos aktøren som har ansvaret for en oppgave eller en funksjon som blir berørt av klimaendringene. Prinsippet innebærer at alle i samfunnet har et ansvar for klimatilpasning, både enkeltindivider, næringsliv og myndigheter. Alle sektorer har dermed et ansvar for å ivareta hensynet til klimaendringer innenfor egne områder. Så også NVE som krever at klima og endringer i klima skal være tilstrekkelig belyst i søknader NVE får til behandling etter vassdrags- og energiloverket. (Ref. NVEs klimatilpasningsstrategi 2015-2019.) Som tilsyns- og beredskapsmyndighet for kraftforsyningen, forventer NVE at selskapene innarbeider hensyn til klimapåkjenninger kontinuerlig i sine analyser, planer og tiltak. Videre er selskapene pålagt å ta hensyn til forventet utvikling gjennom tiltak i planlegging, bygging og drift av anlegg. På egne vegne mener NVE utfordringen ligger i å framskaffe tilstrekkelig og god kunnskap om endringene som gjør direktoratet i stand til å utforme effektive og målrettede krav, vilkår og betingelser som kan forebygge og redusere eventuelle skadevirkninger av endringene.

Forskrift for beredskap i kraftforsyningen (Beredskapsforskriften) gir det enkelte selskap plikt til å identifisere risiko og sårbarhet ved ekstraordinære hendelser knyttet til teknisk svikt, naturgitt skade og bevisst skadeverk. Videre skal analysen også favne de ulike beredskapstiltak forskriften krever skal

kunne iverksettes. Dette betyr at det enkelte selskap skal vurdere egen risiko og sårbarhet opp mot alle naturgitte fenomen, og gjelder ikke bare ut fra dagens klima, men også på bakgrunn av hva som må anslås som påregnelig risiko i anleggets tekniske levetid.

Utover vindkraftkonsesjonenes standardvilkår om last/dimensjoneringskriterier og kravene som følger lynintensitet, er det få spor i konsesjonsprosessen som kan knyttes opp til endringer av framtidig vær og nødvendige tiltak for tilpasning, eller vurdering av natur som økosystembaserte løsninger. Faktorer som burde gjenspeiles i et tydelig krav til en systematisk ROS-analyse og beredskapsplan tidlig i konsesjonsprosessen.

LNL forventer at samfunnssikkerhet og beredskapsmessige forhold skal ivaretas på grunnlag av vurdering og analyse av risiko og sårbarhet, og anser det som en vesentlig mangel ved konsekvensutredninger om dette ikke blir gjennomført før konsesjonsbehandlingen. Analysen skal omfatte vurderinger og gradering av sannsynlighet for og konsekvenser av uønskede hendelser, samt tiltak for å forhindre og/eller redusere konsekvenser av hendelsene. ROS-analysen må gjelde for både anleggs- og driftsfasen, og må omfatte relevante hendelser og situasjoner som kan medføre fare for liv, helse, miljø og materielle verdier i utbyggingsområdet.

Antatte konsekvenser av klimaendringer og behovene for tilpasning må inngå i vurderingen av hvilke områder som kan anses som egnet til vindkraftindustri, og legges inn som parametere i NVEs standardiserte analyseskjema når egnede vindkraftområder, jfr. Nasjonal ramme for vindkraft på land, skal analyseres.

Vi må forberede oss på en framtid der det utenkelige faktisk kan skje; at årets ekstremssommer med langvarig varme, tørke og stor skogbrannfare kan bli normalen og at lynintensiteten og graden av torden vil øke. NVEs egen Lynstudie fra 2011 sannsynliggjør en økning i lynfrekvens på 25 prosent frem mot år 2050. Vi vet aldri når en uønsket hendelse rammer oss som samfunn, eller hva den uønskede hendelsen består av. Derfor er arbeidet som gjøres før hendelsene inntreffer, av avgjørende betydning for vår felles evne til å håndtere naturkatastrofer. Samfunnssikkerheten er truet hvis det ikke tas høyde for at et vindkraftanlegg kan rammes av både direkte og indirekte hendelser!

En risiko- og sårbarhetsanalyse er for så vidt ikke et mål i seg selv, men grunnlag for bedre planlegging (pbl. § 4-3). Den skal skape bevissthet om planområdet og utbyggingen, om utbyggingens potensielle virkninger for omgivelsene, og/eller omgivelsenes virkninger for utbygging og være et kunnskapsgrunnlag for videre planlegging. (Ref. DSB)

På bakgrunn av intensjonen med en ROS- og beredskapsplan oppfordres NVE til å fastsette et krav i utredningsprogrammet om at en ROS- og beredskapsplan skal konsekvensutredes.

B. Noen enkeltområder som ikke egner seg for vindkraft

LNL har bedt sine medlemmer om å rapportere om konsekvensene av utkastet til rammeplan. Nedenfor følger en bearbeidet versjon av de innspill vi har mottatt.

Finnmark fylke

I Miljødirektoratets notat til NVE 11. 04. 2018 sies det bl. a:

«Mesteparten av landet er sterkt oppstykket av tekniske inngrep, og det er bare i Finnmark at man i dag finner tilnærmet urørte naturområder som er av virkelig stor utstrekning. De har et

øde preg som man ikke finner noen andre steder i landet. På den måten har de betydning for mangfoldet av landskapstyper nasjonalt, og kan i dag betraktes som en sjelden ressurs med egenverdi.»

Denne egenverdien kan ikke understrekes sterkt nok. Et eksempel er de store områdene rundt Rastigaissa, som også er samenes hellige fjell etter gammel tradisjon. Her er mil etter mil med svære områder tegnet inn på analysekartene. Her ligger også Davvi, det prosjekterte vindkraftverket mellom Lebesby og Tana som har vakt betydelig motstand allerede på meldingsstadiet. Kartene samsvarer særdeles dårlig med MD's vurderinger og enda mindre med reindriftsnæringens interesser. LNL ser med stor bekymring på dette og ber om en helt ny vurdering av Finnmark, der både naturverdier og samiske interesser må bli vektlagt.

Rogaland fylke

Rogaland er, sammen med Agder, blant fylkene med størst vannkraftutbygging og også med størst tetthet av vindturbiner. Ser man på analysekartene, oppdager man fort at konsekvensene av enda mer vindkraft vil bli dramatiske. I denne forbindelse vil vi gjerne sitere et av våre fortvilte medlemmer i Rogaland:

«Jeg må jo bare si at jeg nesten får tårer i øynene når jeg tenker på hvilke konsekvenser utbyggingen av vindkraft kan få. Jeg synes at det er veldig vanskelig å peke på områder som egner seg godt for utbygging av vindkraft. Fra vår synsvinkel i Rogaland synes jeg at det er viktig å peke på at vi har de største vannkraftutbyggingene i landet i indre del av fylket; i Sauda, Suldal, Hjelmeland, Strand, Forsand og Gjesdal. Nå er ytre del av fylket i kommunene Hå, Bjerkreim, Eigersund, Sokndal og Lund snart kledd av en sammenhengende vegg av vindmøller i vindkraftverk som er blant de største i landet. Vi kan ikke bevege oss langt i Rogaland før vi støter på vind- eller vannkraftutbygging. Har ikke vårt fylke snart ofret nok natur for kraftutbyggingen i Norge?»

Vi registrerer at Åseral kommune i Vest-Agder nådde fram med en liknende argumentasjon under konsesjonsbehandlingen. De slapp vindkraftverk fordi så mye av kommunen allerede var utbygget med vannkraft. Slike betraktninger bør være retningsgivende også for nasjonal ramme.

Agder

Agderfylkene er, sammen med Rogaland, den regionen i landet som er/blir mest berørt av vindkraftutbyggingen, ikke minst fordi den allerede er sterkt preget av vannkraftutbygging. Vi minner om at fylkesutvalget i Vest-Agder fylkeskommune i 2010 uttalte at med de store belastningene som tilrettelegging for økt utvekslingskapasitet og bedre vannkraftproduksjon vil legge på naturressurser, vil båndlegging av store vindkraftarealer gjøre summen av naturinngrepene uforholdsmessig store. I handlingsplan for friluftslivet for Vest-Agder er Haddelandsheia-Kvinesheia markert som "større sammenhengende turområde eller utfartsområde foreslått sikret i plansammenheng". Når vi i dag vet at det er gitt konsesjon for vindkraftutbygging på Kvinesheia, burde planer om videre framtidig utbygging i fylket være uaktuelt.

Østfold

Østfold har vedtatt en vindkraftplan, se fylkestingets vedtak 25. 10. 2012.

Vi vil spesielt peke på punkt 2 første prikkpunkt i planen. Områdene som her er nevnt finnes igjen i analyseområdet østre halvdel.

«2. Regional plan for vindkraft i Østfold skal bygge på hovedstrategien om at vindkraftanlegg ikke skal lokaliseres innenfor følgende hovedkategorier landskap/ soner i fylket:

* I det sammenhengende, brede skogbeltet av høyereliggende utmarksområder, benevnt «Fjella-landskapet» øst i fylket, som strekker seg fra Kornsjø i sør til Rødnes i nord. Dette

skogbeltet inkluderer: Ankerfjella, Vestfjella i Aremark og Marker, Degernesfjella, Rakkestadfjella, Trømborgfjella og Rødnesfjellet. Dette er fylkets relative «villmarksnatur» hvor det skal vernes mot store/ arealkrevende tekniske inngrep. «

1. mars 2013 fikk Kjølen Vindpark avslag på søknad om utbygging i Aremark. En del av begrunnelsen fra NVE var:

«Etter NVEs vurdering kan Kjølen vindkraftverk være realiserbart i det norsk-svenske elsertifikatmarkedet. Når tiltakets miljøvirkninger i vid forstand tas med i betraktningen vil imidlertid ulempene etter NVEs vurdering være overveiende sammenlignet med fordelene for samfunnet. NVE har i denne saken vektlagt tiltakets virkninger for det sammenhengende naturområdet Ankerfjella, Vestfjella, Trømborgfjella og Rødnesfjella, og virkninger for naturmangfold. Realisering av tiltaket kan etter NVEs vurdering få betydning for den regionale/ nasjonale bestandsutviklingen for blant annet nattravn, jf. naturmangfoldloven §§ 5 og 9. NVE har også vektlagt at en eventuell realisering av tiltaket ville ha medført en vesentlig reduksjon av Østfolds gjenværende INON.»

Her ser vi at NVE vektlegger det sammenhengende naturområdet/skoglandskapet i sitt avslag.

20. desember 2013 ga NVE konsesjon til E.ON for utbygging av Høgås og Joarknatten, samtidig ga de avslag til utbygging av Elgåsen, alle i Marker kommune.

Høgås og Joarknatten ligger på østsiden av Haldenvassdraget helt inn mot svenskegrensa og utenfor analyseområdet. Elgåsen ligger på vestsiden av Haldenvassdraget og inne i analyseområdet. I bakgrunnen for vedtaket fra NVE finner vi på side 63: "NVE konstaterer at Høgås og Joarknatten vindkraftverk i hovedsak er lokalisert i områder som i regional plan for vindkraft er beskrevet som mulige områder for vindkraftverk. Elgåsen er derimot plassert i et område som er vurdert som uegnet for vindkraftproduksjon. Dette er i forlengelsen av et område som NVE i tidligere vedtak har vurdert som uegnet for vindkraftproduksjon. Dette taler for at Høgås og Joarknatten prioriteres før Elgåsen. Dette medfører også at det ikke etableres vindturbiner på begge sider av Haldenvassdraget. Marker kommune er negative til at det meddeles konsesjon til de tre vindkraftverkene, men NVE konstaterer at kommunen i sin høringsuttalelse kun har vært bastant mot det omsøkte prosjektet på Elgåsen." I tidligere vedtak menes det Aremark.

To ganger har NVE altså allerede vurdert det til at det ikke skal bygges vindkraftverk i Fjella-området og i tillegg er det nedfelt i Østfold fylkes vindkraftplan at vindkraftanlegg ikke skal lokaliseres i dette området.

Sogn og Fjordane: Solund og Gulen

Sognefjorden strekker seg 200 kilometer inn i landet og er Norges lengste og dypeste fjord. I enden av fjorden ligger Jotunheimen Nasjonalpark, og fjordarmen Nærøyfjorden står på verdensarvlisten til UNESCO. Dette området, altså innløpet til Sognefjorden, Sognesjøen, fjellmassivene på begge sider helt fra innløpet fra og med kommunene Solund og Gulen og østover, til det innerst møter verdensarvområdene – alt dette har lokal, regional, nasjonal og internasjonal verdi. Pr. i dag er hele korridoren inn mot verdensarvområdene preget av veiløse grender, små bygder, landbruk og nesten ingen industri. Det vil være særdeles umusikalsk på dette tidspunktet i historien, når verden virkelig har søkelys på nettopp slike områder rundt om på kloden, å ødelegge denne fredelige korridoren med vindkraftturbiner og skjemmende anleggsveier, støy, skyggekast, blinkende lys m.m. Hele Sognefjorden, med sin lengde og natur og kultur, er unik i verdenssammenheng. Dette må norske myndigheter nå innse og forvalte med respekt – både av hensyn til naturen selv, men også av hensyn til den reiselivsnæringen som vokser frem i verdensarvområdene.

Ved innløpet til Sognefjorden finnes Norges vestligste kommune Solund, med sin helt spesielle topografi. Et øyrike med tusen øyer og med furete og nakne berg med mange helt spesielle kløfter og knoller/ småfjell i konglomerat. En sjelden og enkel vei fører fram til de ulike grendene. Å legge

anleggsveier og vindturbiner her vil fullstendig ødelegge et særdeles spesielt stykke norsk kystnatur. Miljødirektoratet har beskrevet landskapet i deler av kommunen som relativt unikt i nasjonal og følgelig også internasjonal sammenheng. Regionalplan for vindkraft i Sogn og Fjordane ble vedtatt i Fylkestinget 8. juni 2011. Det fremgår her at deler av Solund har stort konfliktpotensiale. Store deler av Solund fremstår som sammenhengende naturområde med urørt preg. Eventuell vindkraft her vil bl.a. ha som konsekvens at landskapet ødelegges for bestandig. Det er ikke mulig å tilbakeføre landskapet til den stand det var før. Dermed er det også nytteløst med avbøtende tiltak. En konsesjonssøknad er tidligere avslått av NVE, men hovedsakelig begrunnet med høye kostnader ved nødvendig oppgradering av lokalnettet, samt støy. Begrunnelsen burde selvsagt også omfattet naturødeleggelsene.

Mange driver med villsau i Solund. Om reindrift er et argument mot vindkraftutbygging, bør villsaudrift også være det. Villsau fra norskekysten er beskyttet produkt i henhold til forskrift om vern av villsau av 4. november 2010. Geografisk område for produksjon av villsau fra norskekysten er begrenset til området med kystlynghei langs kysten. Driftsformen er basert på tradisjoner fra vikingtiden. Sauen overvintrer med lynghei som hovednæringskilde. Villsauen beiter og tar vare på landskapet, nytter seg av utmarksressursene og setter altså ikke de store karbonavtrykkene som kjøttimport fra Europa e.l. I tillegg til faren at for selve næringen blir skadelidende, må også dette telle i et energiregnskap.

I 2015 vedtok Kongen i statsråd at kystlynghei får status som utvalgt naturtype etter naturmangfoldloven. Kystlynghei er blant de eldste kulturmerkene vi har og er avhengig av beiting og brenning. I Solund er det registrert 6 lokaliteter av kystlynghei.

Rødlistede fuglearter i Solund først og fremst hubro, som er sterkt truet. På rødlista finner vi også kongeørn, havørn, vandrefalk, dvergfalk, smålom, gråspett, lirype og fjellrype. Solund er også overvintringsområde for en del sjøfugl, sangsvaner og andre og ligger midt i trekkruta for en mengde fugl hver vår og høst. Mye av dette trekket skjer på natta i mørket.

Gulen kommune er en annen viktig lokasjon i vernesammenheng. Den består av ytre Gulen med øyene Sandøy, Mjømna og Byrknesøy pluss mange flere øyer og nærliggende fastland. Sørvestre ytre Gulen er, ifølge Fylkesmannen i Sogn og Fjordane, fylkets beste lokasjon for hubro med to-tre par hekkende hubro. Det påpekes at store deler av området består av svært viktig kystlynghei. Allikevel har Norsk Vind Energi allerede inngått avtale med tolv grunneiere på Sandøy om utbygging av vindkraft midt i dette området.

Gulen er den største hyttekommunen i fylket og det er mange fritidsboliger og fastboende i området som blir berørt. Sørvestlige delen av Gulen er allerede sterkt påvirket av industri med støy, støv og lukt fra industrianleggene i Sløvåg, Skipavika og Mongstad. En videre industriell utbygging av vindkraft vil ødelegge ytterligere.

Fokus må settes på å ta vare på helheten i dette enestående fjordsystemet.

Hedmark, analysekart 2

Miljødirektoratet skriver i notat til NVE den 11. 04. 2018:

«I deler av landet med tett bebyggelse er de gjenstående, litt større naturområdene ekstra viktige. De er nødvendige for at viltet skal finne gode leveområder, og for at befolkningen skal ha tilgang til turområder der man kom mer bort fra tettbebyggelse. Vindkraftverk er arealkrevende. I Norge lokaliseres slike anlegg til større arealer med gode vindforhold, og ofte til områder der det ikke er utbygging fra før. Enkelt sagt er de områdene som er aktuelle for vindkraftutbygging, ofte sammenfallende med de gjenværende større, sammenhengende

naturområdene. Omfattende vindkraftutbygging kan samlet sett medføre en betydelig reduksjon i denne type arealer i Norge.»

Hedmarks sørlige landskap i analysekart 2 er i sin helhet et slikt «gjenstående, litt større naturområde». Det vil helt miste sin særegne karakter, sin stillhet og ro og sin verdi som tur- og rekreasjonsmulighet. Endringene vil gjøre seg sterkt gjeldende både inne i selve terrenget, men også sett fra Storsjøen og fra innfartsveiene. Hele landskapsbildet vil bli preget av dette. Turister søker de verdier Odalsbygdene har rett ut for egen stuedør, nemlig stillhet og ro, dype skoger med flotte sjøer og fiskevann. Området sør i Hedmark og i deler av Akershus, har en sentral og spennende beliggenhet, og tidas raske samfunnsutvikling med bedre infrastruktur gir kortere og lettere vei til arbeidsmarkedet. Stor- Oslo og Romerike har nå en nesten eksplosiv befolkningsvekst. Og nærheten til Gardermoen vil åpne store muligheter for den grønne lunga rundt Storsjøen, som er et ettertraktet paradys å bo i, søke rekreasjon i eller etablere lokal næringsutvikling i. Deler av disse traktene kan bli den nye «Nordmarka» om noen få år.

I sør-vest tegnes deler av Nes og Eidsvoll kommuner også inn. Områdene mot Songkjølen omfatter store, felles friluftsområder. Disse vil rammes av ytterligere utbygging, og det er viktig at det som er igjen her, blir bevart. Dessverre er Songkjølen og Engerfjellet vindkraftverk i gang med å forsyne seg grovt av arealene her, noe også Nord-Odal kommune framhever i sin uttalelse.

I den østlige delen av analysekart 2 ligger Vestmarka, et sammenhengende skog- og utmarksområde uten større tekniske inngrep, som det er knyttet store friluftslivs- og naturverninteresser til. Området strekker seg over 625 km², og berører 9 kommuner: Løten, Elverum, Våler, Åsnes, Grue, Kongsvinger, Sør-Odal, Nord-Odal og Stange. Et felles sett med regionale retningslinjer for bruk og vern, er nedfelt i «Regional plan for Vestmarka», med fastsatt virketid på 40 år, vedtatt av Miljødepartementet 27. april 2012. Retningslinjenes lange virketid skjerper det langsiktige perspektivet for forvaltningen av området. Departementet har varslet at det kan være grunnlag for å se nærmere på vernespørsmålet på nytt, hvis ikke kommunene makter å sikre området på en forsvarlig måte gjennom den ordinære planlovgivningen.

Området mellom Odal og Solør skal iflg planen ikke være gjenstand for slik utbygging som det vindkraft representerer. For hele området gjelder at det skiller seg vesentlig fra kystområder og fjellområder når det gjelder fare for brann. Og distriktet er fra før blant dem med høyest hyppigheten av lynnedslag i landet. Vi viser her til situasjonen sommeren 2018 med ekstrem tørke og et skremmende stort antall branner. I Hedmark var det 44 skogbranner i sommer. Lynnedslag i turbiner kan forekomme, men det tas det ikke hensyn til i ROS-analysene, der det framstilles som om lynnedslag i turbiner nærmest er en umulighet. Det gambles med liv og store verdier. Hvis NVE/OED skal ta klima og klimatilpasning på alvor, inkludert kravet til klimatilpasset planlegging flere tiår fram i tid, og framtidscenarier om økende grad av tørke og lynintensitet i Innlandet/Østlandet, må analyseområdet nr. 2 for Hedmark avskrives som egnet område for vindkraft.

Hedmark, analysekart 1

Sentralt i analysekart 1, nordøst i Hedmark/Østerdalen, ligger nasjonalparkkommunen Engerdal. En natur-, villmark- og friluftskommune hvor man omslutes av stillhet og ro i en uberørt og unik natur. Så har da også kommunen valgt å registrere hele Engerdal kommune som et friluftsområde, hvilket betyr at det ikke finnes områder i Engerdal som ikke har denne karakteristikken. I ordførerens velkomst til leserne i Femund Engerdal Magasin for 2018, poengterer han at Engerdal har status som nasjonalparkkommune. I samme magasin kan vi lese at kommunen er blitt godkjent som reisemål i henhold til Bærekraftige reisemål. Etter LNL' skjønn kan ikke dette kombineres med vindturbiner på Kvitvola eller andre topper. De vil bli synlige over halve kommunen. Fra området ved Øyungen i Ringsaker er vindturbinene ved Raskiftet nå synlige med det blotte øye i en avstand på 50 km til sammenligning.

Norges sørligste bosetning av reindriftsamer holder til i Gutu, Elgådalen, midt i Elgå reinbeitedistrikt (Svahken sijte) som ligger innenfor analyseområdet. Reinen kan ofte sees i den nordre halvdelen av Engerdal kommune, mellom Femunden og grensen mot Sverige.

Tross OEDs avslag på konsesjon til Austri Vind og Kvitvola/Gråhøgda, 29. juni 2015, er Kvitvola igjen godt plassert innenfor analyseområde 1. Avslaget var begrunnet i store ulemper for landskap og friluftsliv, negative virkninger for kulturminner og kulturmiljø samt reiselivsnæring. Dessuten negative ulemper for naturmangfold; bl.a. gjennom inngrep i jakt og hekkeområdet for hubro og jaktfalk. Hensynet til Forsvarets interesse som lavflyging og negativ innstilling fra Hedmark fylkeskommune og Fylkesmannen i Oppland inngikk i vurderingen. Kvitvola/Gråhøgda må ekskluderes fra analyseområdet!

Engerdal grenser til Trysil i sør, Rendalen i vest og Tolga, Os og Røros (Trøndelag) i nord. I øst har kommunen lang grense mot Dalarnas län og en kort grense mot Jämtlands län i nordøst. Analyseområde 1 er preget av en rekke mektige fjellområder som også involverer nabokommunene. Det er helt forkastelig at NVE våger å foreslå disse særpregede fjell-landskapene som egnede områder for vindkraft. Arealene innenfor detaljkart 1 må trekkes ut som analyseområde.

Avslutningsvis

Behovet for norsk, landbasert vindkraft begrunnes gjerne i klimahensyn og i behovet for mer kraft. Begge deler hadde vært viktig og kunne muligens gitt grunnlag for økt vindkraftutbygging – om begrunnelsen hadde vært støttet av uavhengig forskning. Slik er det ikke. I det minste har ennå ikke NVE eller andre, så vidt vi har registrert, fremlagt forskningsbasert dokumentasjon verken på klimabidraget eller på kraftbehov som ikke vannkraften kan dekke. Derimot finnes det en rekke rapporter, artikler og innlegg fra fremtredende norske forskere som trekker i tvil eller i det minste er kritiske til slike bastante utsagn fra NVE og utbyggermiljøet. Vi nevner f. eks. at NVE anslår norsk kraftforbruk til 157 TWh mot 2035, opp fra dagens omkring 133TWh. Imidlertid anslår NTNU/Cedren at norsk kraftproduksjon vil gå opp mot 200 TWh mot 2050 – uten mer vindkraft. Det er ingen dårlige utsikter for norsk kraftsituasjon! Den siste rapporten fra NTNU/Cedren om Norge som Europas grønne batteri, se lenke nedenfor, gir heller neppe støtte for ideen om mer vindkraft.

En grundig diskusjon om behovet for norsk, landbasert vindkraft burde gått forut for og eventuelt vært begrunnelsen for hele arbeidet med nasjonal ramme.

En slik diskusjon kunne f. eks. bygge på

- realistiske, forskningsbaserte anslag for framtidig norsk vannkraftproduksjon uten stor magasinbygging, men med utgangspunkt i full oppgradering av eksisterende vannkraftverk og hensyn tatt til forventede økte nedbørsmengder i årene framover,
- økt satsing på energisparing/effektivisering,
- uavhengige forskningsrapporter om koblingen mellom norsk vindkraft og klimabidraget i EU. Et godt sted å begynne vil være NTNU/Cedrens rapport om det norske batteri uten bruk av vindkraft. Rapporten finnes her: [Download the roadmap here](#).

Det er oppsiktsvekkende at OED/NVE iverksetter arbeidet med nasjonal ramme uten først å stille spørsmålet: Er det i det hele tatt nødvendig å bygge mer vindkraft i vannkraftlandet Norge?

Det er ennå ikke for sent!

Vennlig hilsen
Karin Leonhardsen
Styreleder, La Naturen Leve